

PROF. DR HAB. GENOWEFA SOBCZYK

*Główne kierunki działalności
naukowo-badawczej i dydaktycznej*

Main directions of scientific-research and didactic activity

Trochę historii

Zawsze uważałam, że o losach ludzi często decydują przypadki. W moim dorosłym życiu też miały one miejsce. Pierwszy polegał na tym, że kończąc liceum ogólnokształcące, marzyłam o studiach prawniczych, ale nie spotkało się to z aprobatą mojej wychowawczyni i wybrałam ekonomię na nowo utworzonym Wydziale Ekonomicznym UMCS w Lublinie. Czteroletnie wówczas studia ukończyłam z wyróżnieniem w czerwcu 1969 r. i przygotowałam pracę magisterską pod kierunkiem prof. dr. hab. Augustyna Wosia. Na ostatnim roku studiów byłam zapraszana – jako stypendystka naukowa – na seminarium doktoranckie prowadzone przez prof. dr. hab. Tadeusza Preciszewskiego, który snuł plany co do mojego zatrudnienia i obszaru zainteresowań naukowych. Tymczasem Katedra Profesora nie otrzymała etatu, co wykorzystał prof. dr. hab. Władysław Holtzman (sprawujący wówczas funkcję dziekana Wydziału), proponując mi przejście do utworzonej Katedry Ekonomiki Przemysłu.

Pracę zawodową rozpoczęłam zatem rocznym etatem asystenta–stażysty z wieloma obowiązkami organizacyjno-technicznymi w Katedrze. Kolejne stanowisko – asystenta – zajmowałam przez rok, po czym zostałam skierowana na stacjonarne studia doktoranckie na Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny Uniwersytetu Łódzkiego. Promotorem rozprawy doktorskiej był prof. dr. hab. Władysław Piotrowski, a jej tematem *Efektywność produkcji sezonowej w przemyśle cukrowniczym*. Obrona odbyła się we wrześniu 1975 r. Z przedstawionej mi przez promotora propozycji pracy w Katedrze,

która prowadziła wtedy rozległe prace badawcze nad rozwojem aglomeracji łódzkiej, nie skorzystałam i wróciłam do Lublina. Uznałam, że lojalność wobec pierwszego kierownika zobowiązuje.

Tutaj przez następne lata pracy naukowo-badawczej byłam świadkiem i uczestnikiem wielu zmian organizacyjnych i personalnych, które raczej nie ułatwiały zdobycia naukowej samodzielności. Losowy ubytek sprawił, że kadra zajmująca się kierunkiem studiów *ekonomika i organizacja przemysłu* została uszczuplona, zabrakło kierownika zakładu oraz zawieszono – na pewien okres – nabór studentów na ten kierunek. Nieco później nastąpiła likwidacja branżowych kierunków kształcenia na studiach ekonomicznych, co wymagało dużego wysiłku organizacyjnego i dydaktycznego w związku z utworzeniem na Wydziale Ekonomicznym UMCS nowego kierunku studiów: *zarządzanie i marketing*.

Znaczący wpływ na dalszy przebieg kariery naukowej i ukształtowanie moich zainteresowań naukowo-badawczych miały staże naukowe odbyte w Instytucie Handlu Wewnętrznego i Usług w Warszawie (tu otrzymałam propozycję podjęcia pracy) oraz Instytucie Handlu i Usług Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Określona w tym rolę odegrało również moje uczestnictwo w zespole naukowo-dyskusyjnym prowadzonym przez prof. dr. hab. Jerzego Kurnala w Zakładzie Teorii Organizacji na Wydziale Ekonomicznym UMCS w Lublinie. W tych gremiach do publicznej dyskusji i oceny przedstawiałam rozprawę habilitacyjną nt. *Strategie rozwoju usług bytowych w gospodarce narodowej* – na różnym etapie prac. Pomyślne zakończenie przewodu habilitacyjnego w kwietniu 1989 r. było początkiem mojej drogi jako samodzielnej pracownicy naukowej. Pełne jej zwieńczenie stanowił tytuł profesora nauk ekonomicznych uzyskany w 2007 r.

Główne nurty zainteresowań naukowo-badawczych

Moje zainteresowania naukowo-badawcze zmieniały się i rozwijały, ale widoczna jest w nich koncentracja na zagadnieniach funkcjonowania przedsiębiorstwa i rynku.

Pierwszy kierunek moich zainteresowań stanowiła problematyka ekonomiki oraz organizacji przedsiębiorstw przemysłowych, a w warstwie empirycznej dotyczyło to przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego. Skupiłam się na efektywności produkcji w przemyśle cukrowniczym, a wyniki mojej pracy zostały rozpowszechnione i wykorzystane dzięki publikacji monografii (*Efektywność produkcji sezonowej w przemyśle cukrowniczym*, Warszawa 1978) i kilku artykułów naukowych oraz popularnonaukowych. Przedmiotem badań i publikacji były teoretyczne i praktyczne zasady określania optymalnej długości kampanii cukrowniczej na podstawie krótkookresowego rachunku kosztów produkcji cukru, szacowania strat gospodarczych z tytułu przedłużania okresu przerobowego i wskazanie sposobów ich ograniczania.

Do tego nurtu zainteresowań i osiągnięć w działalności naukowo-badawczej zaliczam również swój udział – na zasadzie współwykonawstwa – w projekcie badawczym finansowanym przez KBN pt. *Restrukturyzacja produktowo-technologiczna oraz własnościowa przedsiębiorstw i jej wpływ na efektywność gospodarowania*. Jego celem była analiza uwarunkowań procesów restrukturyzacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych, występujących barier i ograniczeń oraz czynników intensyfikacji tych procesów, a także ustalenie ich wpływu na wzrost efektywności gospodaro-

wania oraz umocnienie pozycji rynkowej tych podmiotów. W wyniku badań nad restrukturyzacją przedsiębiorstw przeprowadzonych w 1997 r. powstała książka (red. Cz. Skowronek), której jestem współautorką, a także inne publikacje autorskie, w tym na łamach „Gospodarki Narodowej” (1997, nr 9).

Problematyka badań rynku usług była dominującym obszarem mojej pracy naukowo-badawczej w latach 1978–1992. W okresie tym uczestniczyłam w realizacji czterech problemów badawczych dotyczących tej tematyki. W pierwszym z nich, pt. *Kierunki rozwoju bazy materialno-technicznej usług*, nowy wątek badań stanowiła metodologia – wraz z jej empiryczną weryfikacją – planowania rozwoju potencjału usługowego oraz prezentacja modelowych form organizacyjno-technicznych zakładów rzemieślniczych. Wyniki badań zawarto w obszernej pracy końcowej z badań (ss. 376) i monografii (*Baza materialno-techniczna usług*, Lublin 1984), napisanej pod moją redakcją i z decydującym udziałem autorskim.

Problematyka funkcjonowania rynku usług w Polsce była rozwijana w kolejnych tematach badawczych i publikacjach. Na ich podstawie powstała rozprawa habilitacyjna pt. *Strategie rozwoju usług bytowych w gospodarce narodowej* (Lublin 1988). Kolejna monografia (*Strategie rozwoju usług w latach dziewięćdziesiątych*, Warszawa 1991) i liczne artykuły naukowe opublikowane w czasopismach ogólnokrajowych, takich jak „Roczniki Instytutu Handlu Wewnętrznego i Usług”, „Wiadomości Statystyczne”, „Problemy Ekonomiczne”, „Przedsiębiorstwo i Rynek”, również dotyczyły tej sfery moich zainteresowań badawczych.

Znaczący dorobek naukowy tego okresu, wnoszący nowe elementy w rozwój ekonomiki usług, to: 1) opracowanie metod mierzenia i przewidywania popytu na różne rodzaje usług związane z indywidualną konsumpcją, 2) adaptacja metod statystycznych do badania zróżnicowania rozwoju rynku usług w ujęciu przestrzennym, 3) określenie zasad formułowania, wyboru i realizacji strategii rozwoju usług, 4) wyodrębnienie komplementarnych – ze względu na przedmiot działań strategicznych – rodzajów strategii rozwoju usług i projekcja uwarunkowań ich praktycznego wykorzystania.

Wyniki badań nad funkcjonowaniem rynku usług w Polsce znalazły zastosowania praktyczne. Opracowana przeze mnie metodyka badania popytu na usługi w regionie była wykorzystywana m.in. przez Ministerstwo Handlu Wewnętrznego i Usług oraz rozpowszechniona wśród przedsiębiorstw świadczących usługi.

Problematyka funkcjonowania przedsiębiorstw usługowych, w tym handlowych, pozostała przedmiotem moich naukowych zainteresowań. Dotyczyła ona głównie marketingowych aspektów ich działalności. Pionierski charakter w polskich uwarunkowaniach okresu zmian systemowych miały badania zespołowe (1998 r., Sobczyk, Furtak, Lipowski, Mąciak) nad jakością usług bankowych z wykorzystaniem narzędzia pomiaru o nazwie SERVQUAL, wykonane pod moim kierunkiem naukowym na reprezentatywnej grupie klientów banków. Ich wyniki przekazano kierownictwu zainteresowanych banków oraz opublikowano.

Obserwacja zmian w strukturze podmiotowej i własnościowej gospodarki po 1989 r. sprawiła, że zainteresowałam się przedsiębiorczością oraz rozwojem małych

i średnich przedsiębiorstw. W pierwszym okresie zrealizowane przeze mnie prace obejmowały w szczególności badanie przesłanek rozwoju indywidualnej przedsiębiorczości, struktury przedsiębiorstw zaliczanych do małego biznesu, wpływu otoczenia na powstawanie i działalność firm, a także ocenę ich sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz rozpoznanie możliwości i głównych barier rozwoju. Wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w województwie lubelskim metodą bezpośrednich wywiadów kwestionariuszowych na reprezentatywnej grupie małych i średnich przedsiębiorstw zostały przedstawione w monografii (*Funkcjonowanie małych firm w warunkach zmian systemowych*, Lublin 1995), przygotowanej pod moją redakcją i przy znaczącym udziale autorskim. Były to jedne z pierwszych w Polsce badań regionalnych nad przedsiębiorczością oparte na informacjach pierwotnych, wskazujące na istotną rolę sektora MSP w pobudzaniu aktywności gospodarczej, różnorodne uwarunkowania i ograniczenia jego rozwoju.

W połowie lat 90. uczestniczyłam w badaniach koordynowanych przez Uniwersytet Łódzki w ramach Europejskiego Programu PHARE nt. *Przetrawianie i rozwój małych i średnich firm produkcyjnych w Polsce i państwach bałtyckich*. Byłam organizatorem i głównym wykonawcą 100 obszernych wywiadów kwestionariuszowych z menedżerami wylosowanych małych i średnich firm przemysłowych w południowo-wschodniej Polsce. Wyniki badania zostały przekazane organizatorowi badań (uniwersytet w Anglii), a jego realizacja – mimo zakazu publikowania – pozwoliła nawiązać interesujące kontakty między ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą oraz była inspiracją do dalszych dociekań nad rozwojem przedsiębiorczości. Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w okresie transformacji ustrojowej w Polsce zostały zawarte w kilku artykułach i referatach naukowych, w tym prezentowanych za granicą (Maribor, Wiedeń).

Tematyka badawcza uwarunkowań konkurencyjności sektora małych i średnich przedsiębiorstw w okresie transformacji ustrojowej została poszerzona o warunki akcesji Polski z Unią Europejską i globalizacji gospodarki. Strategie i źródła konkurencyjności rynkowej małych i średnich przedsiębiorstw były podejmowane w kilku artykułach, a całościowe i pełne rozwinięcie wyników przeprowadzonych badań znalazło się w monografii (książce profesorskiej) pt. *Strategie konkurencji małych i średnich przedsiębiorstw* (Lublin 2006). Jej przewodnią idea opiera się na analizie możliwości skutecznego konkurowania małych i średnich przedsiębiorstw w warunkach silnej konkurencji na rynku. Wykorzystując istniejący już dorobek teoretyczny, wyniki własnych badań i przemyślane koncepcje rozwiązań, zaprezentowano tu m.in.

- przekroje strukturalne strategii konkurencji małych i średnich przedsiębiorstw, które wskazują na możliwości wyboru między różnymi sposobami zachowania i działania na rynku w zależności od celów, metod i warunków ich osiągnięcia,
- uwarunkowania i źródła wzrostu konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, do których zaliczono warunki ekonomiczne, organizacyjne, techniczne, związane z wykorzystaniem kapitału ludzkiego, a także proces globalizacji oraz integracji europejskiej. Wyniki przeprowadzonych analiz i ocen mogły

stanowiąc rekomendację podjęcia niezbędnych działań przez podmioty tworzące infrastrukturę instytucjonalną analizowanego sektora przedsiębiorstw, wspomagające jego rozwój i konkurencyjność.

Ostatnim wyraźnie odrębnym nurtem moich zainteresowań i dorobku naukowego jest marketing w działalności przedsiębiorstwa i zachowania podmiotów na rynku – oferentów i konsumentów. Prowadziłam badania dotyczące m.in. jakości usług bankowych i czynników kształtujących satysfakcję klientów banku, zmian preferencji zakupowych konsumentów wobec nowych i zróżnicowanych form handlu detalicznego, a także zarządzania sprzedażą w przedsiębiorstwie handlowym. Rezultatem badań zespołowych oraz indywidualnych pracowników Katedry była monografia (*Zarządzanie sprzedażą w przedsiębiorstwie handlowym i usługowym*), napisana pod moją redakcją i wydana w PWE. Obecnie przedmiotem moich zainteresowań są konsumpcja gospodarstw domowych i zachowania konsumentów na rynku.

Za osiągnięcia naukowe dwukrotnie uzyskałam indywidualne nagrody III stopnia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (za rozprawę doktorską i habilitacyjną), a także parokrotnie byłam nagradzana przez Rektora UMCS.

Załączona bibliografia obejmuje moje prace naukowe. Natomiast na całościowy dorobek składają się jeszcze opublikowane prace popularyzatorskie, komunikaty, wstępy do publikacji zbiorowych, recenzje itp. (36), a także opracowania niepublikowane w formie raportów, prac cząstkowych i końcowych z badań (8).

Do pozostałego dorobku naukowo-badawczego zaliczam:

- 1) udział w projektach badawczych,
- 2) redakcję naukową zwartych wydawnictw naukowych,
- 3) recenzje opracowań naukowych,
- 4) udział w konferencjach naukowych.

Byłam kierownikiem, autorem lub współwykonawcą siedmiu projektów badawczych. Ich efekt stanowiły liczne publikacje, a w projektach promotorskich – dwie rozprawy doktorskie pracowników Katedry. Doświadczenie w prowadzeniu zespołowych badań jest z powodzeniem wykorzystywane w badaniach statutowych.

Pod moją redakcją naukową zostało przygotowanych i opublikowanych ok. 30 prac zwartych. Są to monografie, podręczniki, periodyczne prace naukowe. Szczególnie ważne miejsce zajmują Prace Naukowe Instytutu Zarządzania i Marketingu UMCS, które ukazywały się w latach 1996–2006 – 11 numerów powstało pod moją redakcją naukową. Dawały one możliwość – szczególnie młodszym pracownikom naukowym – systematycznego publikowania aktualnych wyników badań nad ekonomicznymi, organizacyjnymi oraz społecznymi uwarunkowaniami zmian systemowych polskiej gospodarki.

Po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego wykonałam liczne recenzje prac naukowych – były to recenzje wydawnicze książek, artykułów do czasopism i prac naukowych, wniosków o projekty badawcze i prac końcowych z wykonanych projektów. Recenzje te zlecały m.in. Wydawnictwo Naukowe PWN, PWE, „Handel Wewnętrzny”, Akademia Ekonomiczna (obecnie Uniwersytety Ekonomiczne) w Kato-

wicach, Poznaniu i Wrocławiu, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Uniwersytet Rzeszowski, Komitet Badań Naukowych przy Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Byłam recenzentem kilkunastu prac doktorskich i habilitacyjnych oraz wniosku o tytuł profesora.

Ponadto uczestniczyłam w wielu konferencjach, sympozjach i seminariach naukowych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. W zdecydowanej większości był to udział czynny, połączony z prezentacją wyników badań, głosami w dyskusji, przewodnictwem sesji, uczestnictwem w radach programowych. Byłam inicjatorem organizacji kilku konferencji naukowych. Wymiana doświadczeń naukowo-badawczych miała miejsce także podczas odbytych staży naukowych i pobytów studialnych, w tym zagranicznych: Hochschule für Ökonomie Berlin (2 miesiące), Gesamthochschule Universität Kassel (miesiąc), Wirtschaftsuniversität Wien (2-krotnie, łącznie 3 tygodnie).

Kształcenie kadr, prace organizacyjne

Na zdjęciu katedralnym od prawej stoją: dr Marcin Lipowski, dr Robert Furtak, mgr Ilona Bondos, prof. dr hab. Genowefa Sobczyk, mgr Monika Nalewajek, mgr Aneta Celoch, dr hab. Radosław Mącik, dr Przemysław Łukasik.

Przejęcie 1 lutego 1990 r. obowiązków kierownika Zakładu Ekonomiki Przedsiębiorstwa i Marketingu, przekształconego później w Zakład, a następnie w Katedrę

Marketingu, oznaczało potrzebę dostosowania zadań dydaktycznych do zmienionych kierunków i specjalności kształcenia oraz pracy naukowo-badawczej służącej rozwojowi naukowemu i awansom pracowników. Za osobisty sukces uznaję stworzenie zespołu pracowników ambitnych, z pasją badawczą, solidnie wykonujących obowiązki dydaktyczne i naukowe. Miałam szczęście do zatrudnianych młodych osób – wspólnie przygotowaliśmy atrakcyjne dla kandydatów specjalności na dwustopniowych studiach na kierunku *zarządzanie*, a w działalności naukowo-badawczej zyskaliśmy uznanie w środowisku akademickim w kraju. W ostatnich latach pracownicy Katedry prezentują wyniki swoich badań także za granicą. Zawsze starałam się bowiem doceniać wpływ dyskusji naukowej i wymiany poglądów na postępy w pracy naukowo-badawczej, na co pozwalały prowadzone w Katedrze seminaria (doktoranckie i habilitacyjne), jak również kontakty pracowników z krajowym i zagranicznym środowiskiem naukowym w ramach konferencji i staży. W kwietniu 2014 r. habilitował się dr Radosław Mącik, co jest znaczącym osiągnięciem jego samego, ale także Katedry i Wydziału.

Katedra Marketingu była organizatorem dwóch ogólnopolskich konferencji naukowych: w 2006 r. w Nałęczowie i w 2008 r. w Kazimierzu Dolnym, oraz międzynarodowej konferencji, która odbyła się we Lwowie (2013 r.). Jako szczególnie wyróżnienie odebraliśmy powierzenie nam przez środowisko katedr marketingu, handlu i konsumpcji organizacji ogólnopolskiego XXII Zjazdu Katedr w 2008 r., który zgromadził blisko 200 uczestników ze wszystkich ośrodków akademickich w kraju. Znaczącym i trudnym logistycznie, ale bardzo udanym przedsięwzięciem w ramach nawiązanej bezpośredniej współpracy z Katedrą Marketingu i Logistyki Politechniki Lwowskiej była wspólna konferencja naukowa nt. „Marketing w procesie internacjonalizacji rynku”, która odbyła się we wrześniu 2013 r. we Lwowie z udziałem naukowców z Polski i Ukrainy. Konferencje o tej tematyce będą odbywały się w cyklu 2-letnim, z rozszerzonym udziałem gości zagranicznych. Następną z nich jest przygotowywana na 2015 r. w Lublinie.

W swojej wieloletniej pracy dydaktycznej wypromowałam 660 magistrów i licencjatów (w tym czworo z zagranicy). Byłam promotorem 10 rozpraw doktorskich obronionych przez pracowników Katedry oraz doktorantów spoza Uniwersytetu. Kierowałam rocznymi stażami trzech osób z Białorusi i Ukrainy, odbywającymi w UMCS staże naukowe w Programie Stypendialnym im. Lane’a Kirklanda.

Wśród licznych funkcji i prac organizacyjnych pełniłam również stanowisko dyrektora Instytutu Zarządzania i Marketingu (1992–1997) oraz kierownika studiów doktoranckich (1998–2012), a także brałam udział w pracach Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej z siedzibą w Poznaniu (przez dwie kadencje), wydziałowej komisji ds. programów kształcenia, byłam członkiem komisji senackich uczelni (dyscyplinarnej doktorantów, etyki badań naukowych), konsultantem i recenzentem prac badawczych w ramach kooperacji z praktyką gospodarczą. Jestem członkiem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego i Polskiego Naukowego Towarzystwa Marketingu.

Zostałam odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi, medalem Głównego Urzędu Statystycznego „Zasłużony dla Statystyki Polskiej”, Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Jubileusze pracy zawodowej zawsze prowokują do refleksji – czy można było więcej, lepiej zrobić? Pewnie tak, ale sądzę, że minionego czasu nie zmarnowałam, a osiągnięcia są wynikiem nie tylko otwartości na otaczającą rzeczywistość i refleksji nad tym, jak ją lepiej ukształtować, ale także zasługą środowiska twórczych i życzliwych ludzi, z którymi miałam szczęście współpracować. Bardzo dziękuję wszystkim tym z nich, którzy przyjęli zaproszenie do przygotowania publikacji artykułowych, wyrażając wdzięczność za wieloletnią, owocną współpracę.

*Genowefa Sobczyk
Lublin, wrzesień 2014*